

Julius Sasnauskas gimė Vilniuje, 1959 m. Dar būdamas moksleivis įsijungė į disidentinę veiklą, dalyvavo pogrindinės spaudos leidime, rengė protesto laiškus dėl žmogaus teisių pažeidimų ir lietuvių kultūros naikimo. 1979 m. buvo suimtas ir nuteistas pusantrų metų kalėti ir 5 metams tremties Tomsko srityje, Sibire. 1986 m. grįžęs į Lietuvą, įstojo į slaptą veikusių vienuolių pranciškonų ordiną. 1995 m. išventintas į kunigus. 1997 m. Vilniuje paskirtas Bernardinų bažnyčios rektoriumi. Tais pačiais metais Lietuvos vyskupų konferencijos pavedimu ėmė vadovauti katalikų radijui „Mažoji studija“. 1999 m. Prezidento Valdo Adamkaus apdovanotas Vyčio kryžiaus IV laipsnio ordinu ir Nepriklausomybės medaliu. Išleido keturias pamokslų ir meditacijų knygas: „Dar kartą Žmogaus Sūnus“ (1999), „Bernardinų dienoraščiai“ (2002), „Malonės akrobatika“ (2006) ir „Postilės“ (2009, kartu su Giedre Kazlauskaite).

Sanguis martyrum semen christianorum, arba ką padarė ir ko nepadarė kankinio Brunono kraujas Lietuvoje

— JULIUS SASNAUSKAS

Egzistuoja įvairių hipotezių, iš kur galėjęs kilti šio krašto pavadinimas – Lietuva, ir kažin ar bus lemta kada nors išsiaiškinti, kas iš tikrųjų davė mums vardą: 11 km ilgio upeliūkštis Jonavos rajone, šiose žemėse gyvenusi karinga tauta ar paprasčiausiai nesibaigiantys lietuviški lietūs. Tebūnie tai paslaptis ir, jeigu reikia, legendų bei poezijos laukas.

Tačiau visi gerai žinome ir visaip dabar švenčiame kitą dalyką: kada ir kokia proga mūsų šalies vardas buvo pirmą sykį užantspauduotas istoriniuose šaltiniuose. Štai tas brangus sakinytis, kurį prieš tūkstantį metų Kvedlinburgo miesto Šv. Servacijaus moterų vienuolyno skriptoriume išvedžiojo nežinomos vienuolės ranka: „Šventasis Brunonas, dar vadinamas Bonifacu, arkivyskupas ir vienuolis, vienuoliktaisiais savo atsivertimo metais Rusijos ir Lietuvos pasienyje pagonių užmuštas su 18 saviškių kovo 9 d. nukeliavo į dangų“.

Nemaža Europos tautų ir valstybių į istorijos šviesą išniro panašiomis aplinkybėmis, t. y. krikščionių misionierių dėka. Kristaus priesakas skelbti Evangeliją „visai kūrinijai“ daug šimtmečių buvo galingas akstinas brautis į nepažįstamas, visokių pavojų kupinas teritorijas, kad jos būtų laimėtos tikrajam tikėjimui. Krikščionys misionieriai tapdavo naujų žemių atradėjais; kad būtų suprasti ir priimti, jie mokydavosi svetimų kalbų ir papročių, ir galėtum visa tai įsivaizduoti gana romantiškoje šviesoje, jeigu ne kraujo kaina,

kurios dažnai pareikalavdavo Evangelijos žygiai į pagonių žemes. Šiek tiek anksčiau nei Brunonas panašia kankinio mirtimi kaimyninėje Sembos srityje krito pirmasis prūsų misionierius Adalbertas Vaitiekus. Vokietijos apaštalu vadinamas šv. Bonifacijus, plėsdamas krikščioniškų misijų lauką, taip pat tapo pagoniškosios reakcijos auka 754 metais dabartinės Olandijos teritorijoje. Beginklių misionierių žūtys sukresdavo visuomenę ir kėlė priešškumą pagonims, bet kartu tapdavo ir įkvėpimo šaltiniu naujiems krikštytoj žygiams. Bažnyčia nuo pirmųjų savo amžių vis iš naujo įsitikindavo Tertulijono nukalta taisykle, kad kankinių kraujais yra krikščionių sėkla. *Sanguis martyrum semen christianorum.*

Tiesa, būta ir visai lengvučių, iš tiesų romantiškų pagoniškų žemių užkariavimų. Naujajame Testamente, Apaštalų darbų knygoje, pateiktas idealios, nei ugnies, nei kalavijo nepareikalavusios misijų kelionės aprašymas. Autorius pasakoja apie šv. Pauliaus ir jo draugų pasirodymą Makedonijoje. „Atvykome į Filipus – pirmąją šitos Makedonijos dalies miestą bei koloniją. Šiame mieste užtrukome kelias dienas. Šabo dieną išėjome pro vartus prie upės, kur tikėjomės rasią maldos vietą, ir atsisėdę kalbėjome susirinkusioms moterims. Viena dievobaiminga moteris, vardu Lidija, prekiaujanti purpuro drabužiais, kilusi iš Tiatyrų miesto, ėmė klausytis, ir Viešpats atvėrė jos širdį Pauliaus žodžiams. Ji su savo namiškiais priėmė krikštą ir pakvietė: „Jei mane laikote Viešpaties tikinčiaja, ateikite ir pasilikite mano namuose“. Ji tiesiog mus privertė“ (Apd 16, 12–15).

Dėl įdomumo galima pridurti, kad Filipų miestas Makedonijoje buvo pirmoji vieta Europos žemyne, kurią pasiekė Evangelijos skelbėjų kojos. Iš šio pasakojimo taip pat žinome ir pirmojo Europos krikščionio vardą – tai Lidija, moteris, prekiaujusi purpuro drabužiais. Atsivertimas į Kristų tetruko akimirką. Lidija, rodos, tik ir laukė Pauliaus, kad priimtų krikštą. Toks stulbinamai paprastas ir skaidrus buvo pirmasis Europos susitikimas su krikščionybe. Pauliaus misijų kelionėse būta ir visai komiškos situacijos, kai jis ir Barnabas buvo palaikyti į žemę nusileidusiais pagonių dievais, ir Pauliui teko karštai įrodinėti, kad jiedu tėra tokie patys mirtingi žmonės.

Brunonas ir jo palydovai darė viską, kad būtų panašūs į didįjį tautų apaštalą Paulių. Šaltinių liudijimu, jie nešė Kristaus vardą romūs kaip avinėliai, meldamiesi ir giedodami psalmes. Deja, lietuviai ar prūsai, paskutiniai Europos pagonys, savo upelių ir giraičių taip lengvai neužleido Evangelijos pasiuntiniams.

Kad ir nepasiekęs savo tikslo pakrikštyti paskutinius Europos pagonis, Brunonas pats sau kaip krikščioniui pelnė brangiausią dovaną – kankinio vainiką, kuris nuo pirmųjų Bažnyčios dienų buvo laikomas didžiausio panašumo į Kristų ženklą ir laidavo amžinąją garbę dangaus karalystėje. Ant savo kankinių kaulų krikščionių bendruomenė švęsdavo Eucharistiją ir sėmėsi sau iš jų tikėjimo drąsos. Šia prasme vyskupas ir vienuolis Brunonas Lietuvos ir Rusijos pasienyje gavo tai, apie ką tuo metu svajėjo kiekvienas misionierius. Netgi toks romus ir nuolankus šventasis kaip Pranciškus Asyžietis, sužinojęs apie pirmuosius pranciškonų kankinius Maroko misijose, sušuko iš džiaugsmo: „Na štai pagaliau aš turiu tikrus brolius!“

Lieka antroji, Tertulijono suformuluotoji, tiesa apie kankinystę – naujų krikščionių sėkla. Praliedami savo kraują dėl Kristaus, jo mokiniai tarsi palaisto nederlingą pagonių žemę ir sudaigina joje Evangelijos sėklą. Krikščioniškoji tradicija visiems apaštalams lemia ne tik kankinio vainiką, bet ir iš jų kraujo gimusias naujas bažnyčias. Apaštalas Tomas, pasak padavimo, savo mirtimi laimi Indiją, o Baltramiejus – Armėniją. Ant Petro ir Pauliaus kaulų stovi Romos krikščionija. Vėliau jau minėto šv. Bonifaco kankinystė skelbs Evangelijos pergalę vokiečių žemėse, o Adalberto Vaitiekaus žūtis nuo pagonių reikš prūsų atsivertimą. Toks vardų sąrašas galėtų būti ilgas. Net jeigu dalis to sąrašo remiasi tik padavimais, vis dėlto susiduriame su dėsniu, kad tobulas Evangelijos perdavimas ir įtvirtinimas neįmanomas be pačių misionierių aukos, kuri laiduoja Bažnyčios augimą.

Labai tikėtina, kad paskutiniams Europos pagonims pakrikštyti dieviškoji Apvaizda buvo skyrusi Brunoną Kverfurtietį, arkivyskupą ir vienuolį. Kruopščiau ir nuoširdžiau nei bet kas kitas ateityje jis rengėsi baltų ir slavų christianizacijos misijai. Neturėjo jokių kitų kėslų, išskyrus Evangelijos šviesą. Buvo pilnas autentiškos, maldoje,

askezeje ir moksluose subrandintos misionieriškos dvasios. Nuolankus ir taikingas. Pasiryžęs guldyti galvą už pagonių išgelbėjimą. Jo asmenyje šis Europos paribys būtų galėjęs turėti savo krikštytoją ir šventąjį globėją. Deja, nei viena, nei kita neįvyko.

Ar kas nors kaltas dėl to, jeigu, žinoma, norėtume kalbėti apie kaltę? Ne dėl misionieriaus žūties, kuri buvo beveik nuosekli jo atsidavimo Kristui pasekmė. Turiu galvoje aną Tertulijono ištarmę, kad kankinių kraujas tampa krikščionybės sėkla. 1009 metų pavasarį *sanguis martyrum* Rusijos ir Lietuvos pasienyje nepavirto *semen christianorum*. Šaltiniuose minimas šių žemių kunigaikščio Netimero krikštas, miglotas ir efemerinis, nepaliko nieko, ką galėtum pavadinti Evangelijos vaisiais. Šv. Brunonas, pasipuošęs kankinio vainiku, grįžo atgal.

Biblija nuo seno turi terminą tokiai situacijai apibrėžti. Širdies kietumas. Žmogus ar ištisa tauta atsidūrusi būsenoje, kuri neleidžia teisingai suprasti įvykių ar ženklų ir atitinkamai į juos reaguoti. Dievas, pasak Biblijos, gali ir suminkštinti, ir dar labiau užkietinti širdis, nelygu, koks yra jo planas. Adalberto Vaitiekaus kraujas suminkštino prūsų širdis, ir jie priėmė misionieriaus skelbtą tikėjimą, kaip kitados Lidija atsivėrė Pauliaus žodžiams. Brunono kankinystė jo žudikus nubloškė į dar gilesnę tamsą. Vienas iš šaltinių liudija, kad misionierių nužudžiusi „laukinė gentis“, įmetė jo galvą į upę, „vis dar nepasisotinusi jo mirtimi“.

Po dviejų su puse šimtmečių Lietuvos karalius Mindaugas priims krikštą, bet tai jau bus daugiau politinių aplinkybių nulemtas pasirinkimas ir diplomatijos pergalė, o ne misionieriško uolumo ir pasiaukojimo rezultatas. Gal dėl to jam ir nebuvo lemta išsilaikyti. Juo labiau XIV amžiaus pabaigoje, besitęsiant kovoms su Teutonų ordinu, Jogailos ir Vytauto pastangomis surengtos Lietuvos krikštynos nebeatspindėjo ano evangelinio apaštalų žygio ir iš jų kraujo pražyduosio tikėjimo dovanos. Kitokia nei 1009-aisiais buvo ir pati Bažnyčia. Pakrikštyti Brunono, dar būtume žinoję, kas yra Rytų ir Vakarų schizmos neperkirsta krikščionybė. Naujojo tūkstantmečio aušra, apokaliptinės laikų pabaigos ir antrojo Kristaus atėjimo nuotaikos, nemažai įtakojusios patį Brunoną ir kitus misionierius,

būtų buvusios ir čia galinga prielaida krikščioniškam tikėjimui augti. Negavome laiku paragauti ir krikščioniškos Europos pamatuose glūdinčio benediktiniškojo dvasingumo su garsiuoju šūkiu *ora et labora* (melskis ir dirbk). xiv amžiaus pabaigos Katalikų Bažnyčia, apraizgyta vidinių konfliktų, pasidalijusi, apimta chaoso buvo varganas lopšys naujakrikštei Lietuvai. Keturis dešimtmečius trukusi Vakarų schizma, kai Bažnyčiai vadovauti tuo pačiu metu gviesėsi du ar net trys popiežiai, siuntinėję vienas kitam prakeikimus ir vadinę vienas kitą antikristais, demoralizavo katalikiškąją visuomenę ir varė iš proto šviesiausius jos atstovus. Šv. Kotryna Sienietė, mistikė ir pranašė, be jokių užuolankų kalbėjo apie kardinolų asmenyje įsikūnijusį velnią.

Žinoma, galima būtų sakyti, jog visos tos peripetijos nespėjo pasiekti Lietuvos ir paveikti ką tik užsimezgsius krikščionybės. Bažnyčia šiame krašte augo ir plėtėsi, kūrėsi naujos vienuolijų misijos, ir nepraėjus nė šimtmečiui jau turėjome karalaitį Kazimierą, būsimą šventąjį ir savo dangiškąjį globėją. Taigi atrodo, kad paskutiniai Europos pagonys po savo krikšto, didžio religinio uolumo apimti, iš tiesų nepasidavė Romos Bažnyčios nuosmukiui.

Tačiau yra išlikęs unikalus dokumentas, 1579 metų pabaigoje įvykusios Žemaičių vyskupijos vizitacijos aprašymas. Vyskupo Merkelio Giedraičio iniciatyva Apaštalų sosto vizitatorius Tarkvinijus Pekulas du mėnesius važinėjo po Žemaičių vyskupijos parapijas ir tikrino, kaip čia įgyvendinama Tridento susirinkimo priimtos reformos. Vizitacija vyko labai kruopščiai ir atsakingai. Ne dėl kokio formalumo, kaip dažnai pasitaiko. Tarkvinijus Pekulas su savo palydovais prisaikdino ir apklausė parapijose sutiktus kunigus ir pasauliečius. Vizitacijos aprašymas atskleidžia apgailėtiną Bažnyčios padėtį Žemaičių vyskupijoje, kuri tuomet užėmė didžiąją dalį dabartinės Lietuvos.

Pavyzdžiui, lankydamasis Vilkijos bažnyčioje, vizitatorius „atėjo prie altoriaus ir rado jį labai nešvarų, pilną voratinklių, dulkių, paukščių plunksnų bei išmatų ir kitų nešvarumų“. Bažnyčios viduryje esančioje krikštykloje varinis indas buvęs pilnas „nešvaraus vandens su daugybe kirmėlaičių bei gyvių“. Šventorius buvo rastas

„atviras, be tvorų, ten knaisiojosi daug kiaulių ir mėtėsi mirusiųjų kaulai“. Panašus vaizdas vizitatoriaus laukęs ir kitose parapijose. Mišios ir atgailos sakramentas dažniausiai būdavę tik švenčių progomis. Kai kurie apklausti kunigai nemokėjo katalikų tikėjimo išpažinimo. Ne visi jų kalbėjo žemaitiškai. Medininkų kanauninkas ir Betygalos klebonas, gyvenęs Vilniuje ir mėgęs lošti kauliukais, buvo ten užstatęs savo kunigiškus drabužius. Kražiuose, klebono liudijimu, parapijiečiai nieko nežinojo nei apie Paskutinį patepimą, nei apie Sutvirtinimo sakramentą. Kaltanėnų kunigas, vizitatoriaus paklaustas apie krikštyklą, šypsodamasis atsakė: „Yra miške, čia nėra“.

Štai dar kelios charakteringos nuotrupos iš pokalbio Viduklėje, kur klebonijos ūkvedys Martynas Žemaitis buvo klausinėjamas apie parapijos vikarą Joną: „Dažnai pasigeria ir šeimyniškai gyvena su viena moterimi iš čionykštės garbingiausiojo vyskupo karčemos. [...] Jau dvidešimt metų minėtas vikaras viešai gyvena su ta moterimi, vardu Elzbieta, ir su ja susilaukė daugelio vaikų. [...] Toji Elzbieta vikarą muša ir blogai su juo elgiasi, ir yra labai begėdiška“. Vizitatorius taip pat sužino, kad kūdikius vikaras Jonas „dažniausiai krikštija karčemoje, kur gyvena toji moteris, o bažnyčioje – retai“. Nusikaltęs vikaras buvo nubaustas keturių kapų grašių bauda ir dviem savaitėm uždarytas į kalėjimą. Imtasi ir kitų griežtų priemonių, kad kunigai būtų sudrausminti ir palenkti sielovados darbui. Pamažu įsibėgėjo tai, ką garsusis jėzuitas Petras Skarga pavadino „antruoju Lietuvos krikštu“ ir kas turbūt mums iš naujo vaidensis iki laikų pabaigos.

Be abejo, tragišką Žemaičių vyskupijos padėtį lėmė atūžusi protestantizmo banga, kunigų trūkumas ir kitos aplinkybės. Panašiai visos krizės turi daugybę priežasčių. Tačiau šioje vietoje vėl norisi prisiminti kankinį Brunoną ir užkietėjusias pagonių širdis. Antrasis ar trečiasis krikštas reikalingas ten, kur praleidžiamas pirmojo krikšto šansas. Evangelijos skelbimo ir žmonių atsivertimo dėsniai nepakenčia imitacijų. Vienąsyk idealiai susidėliojęs Evangelijos žygis, atsitrenkęs į širdžių kietumą ir nedavęs vaisių, vėliau nebepakeičiamas bet kuo. Politiniais žaidimais ar karinėmis kampanijomis.

Senajo Testamento pranašas Izaijas sušunka: „O kokios dailios kalnuose šauklio kojos, – to, kuris ateina su linksmąja žinia, skelbdamas ramybę, nešdamas gerąją naujieną!” (Iz 52, 7). Kad geroji naujiena būtų atnešta, reikia gražių šauklio kojų. Kaip apaštalo Pauliaus. Kaip šv. Brunono, kai jis raitas narsiai leidosi link grėsmingo Lietuvos ir Rusijos pasienio, nuogomis blauzdomis, basas, prie balno kilpų prišalusiais padais. Deja, vietoj susižavėjimo ir linksmumo čia pliūptelėjo aklos neapykantos banga. Taip Brunono asmenyje praradome savo pirmąjį ir patį tikriausią Evangelijos šauklį. Dangaus duotą savo krašto globėją. Visai nuoseklu, kad, išskyrus Pažaislio kamaldulių vienuolyno freskas, ilgainiui čia neliko nei jo misijos atminimo, nei jo kulto pėdsakų, ir jeigu ne ši sukaktis, vargu ar daug kam net pačioje Bažnyčioje šiandien rūpėtų jo vardas.

Ir vis dėlto ar iš tikrųjų nėra visai nieko, ką mums būtų palikusi Brunono misija ir jo pralietas kraujas? Šventieji kankiniai nėra pašaukti iš dangaus keršyti savo persekiotojams ir žudikams. Pirmasis krikščionių kankinys Steponas savo budeliams meldė Viešpaties atleidimo, nes jie nežiną, ką daro. Šventųjų pasauliui skirta mus užtarti ir mokyti. Per tūkstantį metų turbūt ne sykį buvome užtarti šv. Brunono. Tada, kai Evangelija iš naujo artėjo prie Lietuvos ir Rusijos pasienio. Didžiųjų savo tikėjimo išbandymų metais. Gal net Viduklės vikaras Jonas bei kiti pasiklydę kunigai pateko į jo globos ratą ir atgavo savo ganytojišką pašaukimą. Kas bepatikrins tuos dalykus? Bet kartais mums stebėtinais sekdavosi. Kad ir prisiminus aną varganą Žemaičių vyskupijos būklę. Kražiuose, kurio gyventojai, vizituojami Tarkvinijaus Pekulo, ne kažin ką teišmanė apie elementariausias katalikų tikėjimo tiesas, jau po trijų dešimtmečių stovėjo jėzuitų kolegija, tapusi Žemaitijos švietimo ir kultūros centru. 1893 metais čia išplieskė garsusis mūšis už rusų valdžios uždarymui pasmerktą bažnyčią, kuris pareikalavo žmonių aukų, bet baigėsi pergale, išgarsino Lietuvą visame pasaulyje ir privertė carinę administraciją švelninti savo politiką katalikų atžvilgiu.

Šv. Brunonas, kurio pralietas kraujas netapo Lietuvoje naujų krikščionių sėkla, padarė taip, kad ši žemė gražiausia ir galingiausia būtų tada, kai jos žmonės mokės kraujo kainą už savo teisę

tikėti ir būti laisviems. Jokie kiti Lietuvos istorijos puslapiai nebus tokie didingi ir pilni malonės, kaip tie, kurie išrašyti kančia. Savo brangiausią krikščioniškąjį liudijimą Lietuva pateikė pasauliui ne statydama katedras ar puoselėdama dvasingumą, bet stovėdama po kryžiumi. Tai seniai žinoma tiesa, ne sykį pakartota ir popiežiaus Jono Pauliaus II. Tai viena iš pamokų, kurią šiam kraštui paliko jo atstumtasis krikštytojas Brunonas, neįveikęs pagoniškų širdžių kietumo, bet leidęs mums suprasti, ką reiškia aukos avinėlio žinia.

Galbūt šis susitikimas ramybe ir harmonija dvelkiančioje Nidoje nėra labai tinkama vieta kalbėti apie persekiojimus, kančias, praliętą kraują. Bet iš tiesų nei Brunonas, nei kiti šventieji kankiniai ir neragina nieko eiti ant laužo, žūtbūt nukentėti, kad būtų pasiektas kažin koks tobulesnis dvasinio gyvenimo lygis. Mąstau apie Apvaizdos dėliojamą žmonių ir tautų istoriją, kurioje apstu netikėčiausių posūkių bei paradoksų ir kuriuos pajutus gyvenimas įgyja gražių šešėlių ir Biblijos išminčiaus apgiedoto rūkų rūko. Kadangi mūsų vyskupai Lietuvos vardo tūkstantmetį susiejo su Evangelijos skelbimu, mąstau ir apie tai, kas laiduoja Kristaus mokymo įsišaknijimą visuomenėje ir jo gyvybingumą. Buvę paskutiniaisiais Europos pagonimis ir žiauriai nugalabiję pas mus atėjusį taikingą krikštytoją, rodos, patys sau trenkėme per galvą ir iki šiol tebesiskame užburtame rate, tai pretenduodami į pavyzdingiausią katalikišką tautą, tai nusirisdami į pagoniškąjį širdies kietumą ir vulgarų naujų bei senų stabų garbinimą. Tebesame stabmeldžiai, apsupti gausybės simuliakrų, padirbinių, apgavysčių, pseudo įvykių, intelektualinio ar ideologinio sukčiavimo bei apsimitinėjimo. Visai kaip tada, kai nesileidome Evangelijos gydomi ir perkeičiami.

Prisiminus Brunoną ir jo tragišką žygį, belieka tikėtis, kad kažin kur giliai, po pušynais ir kopomis, tebealma šventasis, mus ginantis ir užtariantis kankinių kraujas, savas ir svetimas, kuris galbūt ir yra mūsų išlikimo laidas ir vis dar palaimintas ryšys su Viešpačiu.